

## ВПЛИВ ЕЛЕМЕНТІВ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Ратушна О.П., аспірант

Облік, фінанси та оподаткування

Національна академія статистики, обліку та аудиту

*Изучено влияние оценки и альтернативных методов учета, как основных элементов учетной политики субъекта хозяйственной деятельности, на финансовые результаты.*

**Ключевые слова:** *учетная политика, финансовые результаты, элементы учетной политики, методы учета, оценка.*

*Studied the impact assessment and alternative methods of accounting as the basic elements of accounting policies subject of commercial activity on financial results.*

**Keywords:** *accounting policies, financial results, elements of accounting policy, evaluation, methods of accounting.*

**Постановка проблеми.** Початок підприємницької діяльності має на меті одержання позитивного фінансового результату. Він залежить не тільки від правильного вибору виду діяльності, організації виробництва, збуту продукції, а й від організації облікового процесу та обраної облікової політики підприємства.

Відповідно до Закону України "Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні" підприємствам надано право самостійно обирати форму організації обліку та визначати облікову політику (ст. 8). Тому при створенні підприємства необхідно обґрунтовано і зважено підійти саме до процесу організації обліку та особливо документального його затвердження у вигляді розпорядження про облікову політику підприємства. Саме цим документом визначаються методи обліку встановлені Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку (далі П(С)БО), які обирає підприємство при веденні обліку.

**Аналіз останніх публікацій та досліджень.** Питання організації обліку та формування облікової політики залишаються в полі уваги науковців, незважаючи на те, що багато з них працювали і продовжують роботу в даному напрямку. Це такі вчені як Бутинець Ф.Ф., Будько О., Голов С.Ф., Житний П.Є., Івахненко І.В., Моссаковський В.Б., Пушкар М.С., Стеців І.І., Щирба М. та інші.

На думку В. Моссаковського, належне формування даних фінансової звітності може досягатися лише при застосуванні єдиної облікової політики в цілому по національному господарству України [6].

Як зазначає Бутинець Ф.Ф. "Введення в теорію і практику категорії "облікова політика" означає визнання ролі бухгалтера і облікових методів у формуванні прибутку підприємства, показує відносність облікових даних, суттєво змінює статус бухгалтера і його роль в обліковій ієрархії" [2].

Питання впливу організації облікового процесу в цілому та окремих елементів облікової політики зокрема на формування інформації про результати діяльності є актуальними так як саме від обраних методів та оцінок об'єктів обліку залежить розмір фінансових результатів.

**Метою** статті є вивчення впливу оцінки та альтернативних методів обліку, передбачених П(С)БО, на розмір фінансових результатів. Для досягнення поставленої мети нами було проведено дослідження за такими напрямками:

- вивчення порядку формування розпорядження про облікову політику підприємства;
- визначено елементи облікової політики, які впливають на фінансові результати;
- охарактеризовано вплив окремих елементів облікової політики на розмір фінансових результатів.

**Виклад основного матеріалу.** Відповідно до Закону України "Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні" облікова політика – сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності [9].

Облікова політика може розглядатись з позиції двох рівнів – загальнонаціональна облікова політика та облікова політика підприємства.

Загальнонаціональна облікова політика складається із сукупності альтернативних принципів та правил, які виступають відповідним моментом при виборі облікових процедур та здійсненні облікового процесу підприємством. В широкому розумінні загальнонаціональну облікову політику можна визначати як управління обліком.

Облікова політика підприємства є документом, в якому повинні враховуватися вимоги державного регулювання, методологічні засади бухгалтерського обліку та позиції суб'єктів підприємницької діяльності щодо їх дотримання [10].

Облікова політика ґрунтується на основному принципі ринкової економіки – свобода підприємницької діяльності в межах правового поля. Системний підхід щодо організації процесу формування облікової політики передбачає визначення:

- правового, регламентного, інформаційного та технічного забезпечення;
- суб'єктів, об'єктів, цілей, завдань;
- основних принципів організації та методології;
- основних етапів процесу формування облікової політики;

- структури і змісту обліково-економічної інформації та основних напрямів її використання [4].

Підприємство самостійно визначає за погодженням з власником (власниками) або уповноваженим ним органом (посадовою особою) відповідно до установчих документів облікову політику підприємства [9].

І.В. Івахненко виділяє три етапи організації бухгалтерського обліку: методичний (вибір системи певних способів та прийомів, на яких базується застосування елементів методу бухгалтерського обліку); технічний – (вибір форми обліку, що найбільше відповідає галузі та розміру підприємства); організація роботи облікового апарату [5].

Вибір конкретних методів щодо елементів облікової політики обумовлює те, що рівень фінансових результатів можна змінити через методи оцінки. У кінцевому підсумку це призводить до того, що на розмірі прибутку позначається суб'єктивний характер, оскільки він залежить від вибору процедур і методів обліку.

Для забезпечення об'єктивності процесу формування фінансових результатів з використанням методів облікової політики необхідне забезпечення тісного взаємозв'язку між власником (керівником) підприємства, який несе відповідальність за організацію бухгалтерського обліку і за формування облікової політики, головним бухгалтером, за допомогою якого всебічно обґрунтовується зміст облікової політики, і фінансового директора (якщо такий передбачений) [1].

Не дивлячись на самостійність формування облікової політики підприємства необхідно обов'язково дотримуватись принципів обліку, визначених ст. 4 Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", які опосередковано визначають об'єкти обліку та елементи облікової політики.

Основними нормативними документами, якими керуються при формуванні розпорядження про облікову політику є Положення (стандарти) бухгалтерського обліку. Саме стандартами передбачено порядок оцінки окремих об'єктів та альтернативних методів обліку. При складанні розпорядчого документа про облікову політику підприємства керуються Методичними рекомендаціями щодо складання розпорядчого документа про облікову політику підприємства, затверджених наказом Мінагрополітики України від 17 грудня 2007 р. № 921.

Відповідно до вказаних методичних рекомендацій обов'язковими елементами облікової політики є: поріг суттєвості, облік необоротних активів, облік запасів, облік витрат, план рахунків, графік документообороту, інвентаризація, організація аналітичного обліку надходження та використання коштів цільового фінансування, метод обчислення резерву сумнівних боргів, перелік створюваних резервів,

сегменти діяльності, порядок визначення ступеня завершеності робіт за будівельним контрактом, дата визначення придбаних у результаті систематичних операцій фінансових активів, бази розподілу витрат за операціями з інструментами власного капіталу, періодичність відображення відстрочених податкових активів і відстрочених податкових зобов'язань, використання прибутку, облік біологічних активів, порядок оцінювання ступеня завершеності операцій з надання послуг, облік відокремлених підрозділів.

При оформленні облікової політики підприємства кожен з вказаних елементів встановлюється і визначається підприємством у відповідності до П(С)БО. Окремі елементи облікової політики мають альтернативні методи обліку. Це дає можливість формувати розпорядження про облікову політику підприємства відповідно до особливостей діяльності. В таблиці 1 ми згрупували основні елементи облікової політики підприємства, методи обліку яких впливають на формування та розмір фінансових результатів підприємства.

Таблиця 1

**Елементи облікової політики, які впливають на фінансові результати підприємства**

| Елемент облікової політики               | Нормативне регулювання                                                                          | Оцінка та методи обліку, що впливають на розмір фінансових результатів                                                                                                                                                                             |
|------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Поріг суттєвості окремих об'єктів обліку | Лист МФУ від 29.07.2003 р. № 04230-108 "Про суттєвість в бухгалтерському у обліку та звітності" | 1) суттєвість окремих господарських операцій та об'єктів обліку визначається керівництвом підприємства, якщо інше не передбачено положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку                                                                  |
| Облік необоротних активів                | П(С)БО 7 "Основні засоби", П(С)БО 8 "Нематеріальні активи"                                      | 1) метод нарахування амортизації;<br>2) вартісний критерій належності матеріального активу до малоцінного необоротного активу;<br>3) метод нарахування амортизації для малоцінних необоротних активів;<br>4) термін корисного використання активу. |
| Облік запасів                            | П(С)БО 9 "Запаси"                                                                               | 1) що являтиметься одиницею запасів;<br>2) метод вибуття запасів у виробництво;                                                                                                                                                                    |
| Облік витрат                             | П(С)БО 16 "Витрати", П(С)БО 31                                                                  | 1) визначення та визнання витрат;<br>2) склад статей калькулювання виробничої собівартості продукції;                                                                                                                                              |

|                                                                |                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
|----------------------------------------------------------------|----------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                | "Фінансові витрати"                    | 3) перелік змінних і постійних загальновиробничих витрат;<br>4) порядок та база розподілу загальновиробничих витрат;<br>5) вибір методу відображення фінансових витрат.                                                                                                                                                                                                  |
| Облік надходження і використання коштів цільового фінансування | П(С)БО 15 "Дохід"                      | 1) порядок визнання коштів цільового фінансування доходом підприємства                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| Метод обчислення резерву сумнівних боргів                      | П(С)БО 10 "Дебіторська заборгованість" | 1) метод визначення величини резерву сумнівних боргів                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
| Перелік створюваних резервів                                   | П(С)БО 11 "Зобов'язання"               | 1) формування резервів для забезпечення майбутніх витрат і платежів                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| Облік біологічних активів                                      | П(С)БО 30 "Біологічні активи"          | 1) порядок первісного визнання біологічних активів та сільськогосподарської продукції;<br>2) порядок визначення справедливої вартості біологічних активів і сільськогосподарської продукції;<br>3) зміна справедливої вартості біологічних активів на дату балансу, оцінка яких здійснюється за справедливою вартістю за вирахуванням очікуваних витрат на місці продажу |
| Оцінювання ступеня завершеності операцій з надання послуг      | П(С)БО 15 "Дохід"                      | 1) метод оцінки ступеня завершеності операції з надання послуг                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |

Розглянемо детальніше, як впливають вказані в таблиці елементи облікової політики на фінансові результати.

Метод нарахування амортизації визначається підприємством самостійно з урахуванням економічних вигід від його використання (п. 28 П(С)БО 7 "Основні засоби"), виходячи з терміну корисної експлуатації об'єкта основного засобу (п. 23, 24 П(С)БО 7 "Основні засоби"), який також встановлюється підприємством. Від обраного методу залежить сума нарахованої амортизації, яка відноситься на витрати підприємства, які впливають на розмір фінансових результатів. Застосування таких методів як зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості та кумулятивного зумовлює в перші періоди експлуатації основних засобів підвищеної суми амортизаційних відрахувань, що

збільшує суму витрат підприємства. Використання виробничого методу прямо впливає на собівартість одержаної продукції, так як сума амортизаційних відрахувань залежить від об'єму виробництва. Прямолінійний метод дозволяє списувати вартість об'єкта основних засобів рівномірними частинами протягом строку корисного використання.

Отже, найменший вплив на фінансові результати має прямолінійний метод. Решта чотири методи, в зв'язку з нерівномірністю розподілу суми амортизаційних відрахувань, занижують або завищують фінансові результати в різні періоди експлуатації об'єкта основних засобів.

Що стосується малоцінних необоротних матеріальних активів то П(С)БО 7 "Основні засоби" передбачено два методи нарахування амортизації: списання на витрати 100 % вартості при вводі об'єкта в експлуатацію та по 50 % в місяцях вводу та вибуття активів з експлуатації. При першому методі в місяці введення об'єктів будуть завищені витрати, за другим методом вартість малоцінних необоротних матеріальних активів відноситимуться на витрати більш рівномірно.

Метод оцінки вибуття запасів повинен об'єктивно відображати їх вартість, яка буде віднесена до витрат звітного періоду. Даний метод обирається відповідно до найменування запасу або їх однорідної групи. Єдиний метод, який в умовах інфляції не відображає реальної вартості запасів на момент вибуття є метод ФІФО.

Фінансові витрати підприємства відповідно до П(С)БО 31 "Фінансові витрати" можуть визнаватись двома методами: віднесенням до витрат звітного періоду або підприємство може проводити капіталізацію фінансових витрат, пов'язаних з створенням кваліфікаційного активу. Тобто, якщо підприємство відноситиме фінансові витрати до вартості створюваного кваліфікаційного активу, то дані витрати впливатимуть на фінансові результати у вигляді суми амортизаційних відрахувань після вводу такого активу в експлуатацію. В іншому випадку всі проценти та витрати, пов'язані з запозиченнями зменшуватимуть фінансовий результат.

Відповідно до п. 7 П(С)БО 10 "Дебіторська заборгованість" поточна дебіторська заборгованість до підсумку балансу включається за чистою реалізаційною вартістю, для визначення якої необхідно обчислювати величину резерву сумнівних боргів. Вибір методу залежить від досвіду та умов діяльності підприємства. Проте саме завищення суми резерву сумнівних боргів найчастіше призводить до зниження прибутку підприємства.

П(С)БО 30 "Біологічні активи" визначає альтернативні методи оцінки біологічних активів та сільськогосподарської продукції при їх первісному визнанні: за справедливою вартістю, зменшеною на очікувані витрати на місці продажу, за виробничою собівартістю (собівартістю за прямими витратами) та за первісною вартістю. Використовуючи перший метод існує ймовірність виникнення необґрунтованих доходів чи витрат, що

виникають в результаті необ'єктивного визначення справедливої вартості активу. Дані доходи або витрати можуть впливати на фінансові результати від операційної діяльності підприємства.

Всі вказані елементи облікової політики базуються на попередній оцінці. Облікова оцінка – попередня оцінка, яка використовується підприємством з метою розподілу витрат і доходів між відповідними звітними періодами [8].

Голов С.Ф. зазначає, що облікові оцінки застосовують переважно для максимізації, мінімізації або вирівнювання прибутку через відповідний розподіл і перерозподіл витрат між звітними періодами.

Серед облікових оцінок найчастіше для маніпулювання з прибутком завищують резерв сумнівних боргів.

Другим поширеним методом є облік "великої бані" ("Big-bath" accounting), який передбачає максимально можливе створення зобов'язань або списання активів на витрати звітного періоду для того, щоб показати зростання прибутку та рентабельності в наступних звітних періодах.

У західній практиці популярним є завищення одноразових реструктуризаційних витрат з метою створення прихованого резерву для майбутнього згладжування прибутку [3].

Облікові оцінки ґрунтуються на принципі бухгалтерського обліку – обачність – застосування в бухгалтерському обліку методів оцінки, які повинні запобігати заниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства [9].

Кучеренко Т. визначає, що судження принципу обачності характеризується такими критеріями його визнання, як невизначеність, обережність і нейтральність.

Критерій невизначеності характеризується доцільністю і відповідністю облікової політики щодо встановлення розміру та оцінки окремих активів і зобов'язань, доходів і витрат, які характеризують фінансовий стан і фінансові результати суб'єкта господарювання на звітну дату з урахуванням майбутніх економічних вигід і втрат.

Критерій обережності стосується також сум доходів і витрат звітного періоду через застосування для умов підприємства відповідних облікових оцінок (строк корисного використання (експлуатації) необоротних активів, визначення коефіцієнта сумнівності для оцінки дебіторської заборгованості, оцінки розміру забезпечень (резервів), що створюються відповідно до П(С)БО 16 "Витрати", та інші зміни облікових оцінок).

Оскільки доходи і витрати діяльності у фінансовій звітності оцінюють в момент їх визнання і подальші переоцінки цих елементів, як правило, не провадять, у зв'язку з тим, що це потягне за собою перегляд юридичних підстав їх виникнення, то категорія "оцінка доходів і витрат", наведена у визначенні принципу обачності, передбачає встановлення їх розмірів, які включають у розрахунок фінансового результату звітного періоду.

Обачність формування показників фінансової звітності для характеристики можливих економічних вигод забезпечується дотриманням критерію нейтральності інформації [7].

**Висновок.** Отже, при формуванні облікової політики підприємства відповідальні особи повинні враховувати наслідки обрання того чи іншого елементу методу облікової політики для фінансових результатів підприємства. Тому що окремі з них дають можливість маніпулювати розміром прибутку, а це призведе до недостовірності інформації.

### **Список використаних джерел:**

1. Будько О. Облікова політика як інструмент впливу на фінансові результати діяльності підприємства / О. Будько // Економічний аналіз. – 2010. – № 5. – С. 232 – 235.
2. Бухгалтерський фінансовий облік. Підручник / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ЖІТІ, 2000. – 608 с.
3. Голов С. Креативний облік – загроза професії та суспільству / С. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2011. – № 1. – С. 31 – 42.
4. Житний П. Організаційно-методологічні засади формування облікової політики підприємства / П. Житний // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – № 3. – С. 3 – 10.
5. Івахненко С.В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту: Навч. посіб. / С.В. Івахненко. – К.: Знання-Прес, 2003. – 349 с.
6. Моссаковський В. Який облік потрібен Україні? / В. Моссаковський // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – № 12. – С. 16 – 27.
7. Кучеренко Т. Принцип обачності у фінансовій звітності / Т. Кучеренко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – № 2. – С. 8 – 13.
8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 "Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 28.05.99 р. № 137 // Все про бухгалтерський облік. – 2012. – № 8 – 9.
9. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996 // Все про бухгалтерський облік. – 2012. – № 8 – 9.
10. Шмигель О.Є. Формування облікової політики на базі креативного фінансового обліку / О.Є. Шмигель // Сталий розвиток економіки. – 2010. – № 3. – С. 193 – 198.